

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická Fakulta

Ústav Politologie

Bakalářská práce

Miloš Tešović

Československo a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců:

Politické vztahy 1918 – 1921

Czechoslovakia and the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes:

Political relations 1918 - 1921

Praha 2021.

prof. Vratislav Doubek, Ph.D.

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych zde poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce panu Prof. Vratislavu Doubkovi, za odborný dohled, cenné komentáře a podněty při psaní této práce.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím uvedené literatury.

V Praze

Miloš Tešović

ANOTACE

Bakalářská práce se zaměřila na analýzu formování a rozvoje vztahů mezi nově vznikajícím Československem a Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců v letech 1918-1921 v kontextu širší rekonstrukce střeoevropského prostoru po konci světové války. Bude se tak jednat o práci zaměřenou na dějiny mezinárodních vztahů. Autor se pokusí definovat základní parametry zahraničně politické doktríny obou států a na pozadí těchto koncepcí popsat a zhodnotit důležitost a směřování vzájemných styků.

Klíčová slova: Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, Československo, Jugoslávie, Malá dohoda Alexandr I. Karadjordjević Tomáš Garrigue Masaryk

ANOTATION

The bachelor thesis focused on the analysis of the formation and development of relations between the newly emerging Czechoslovakia and the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes in the years 1918-1921 in the context of a broader reconstruction of Central Europe after the end of World War I. This will be a work focused on the history of international relations. The author will try to define the basic parameters of the foreign policy doctrine of both states and, against the background of these concepts, to describe and evaluate the importance and direction of mutual relations.

Keywords: Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, Czechoslovakia, Yugoslavia, Little Entente, Alexander I. Karadjordjevic, Tomas Garrigue Masaryk

OBSAH:

1. Úvod.....	7
2. Předválečné vztahy a doba války.....	8
2.1 Předválečné období a Masaryk	9
2.2 První světová válka.....	14
3. Vztahy v novém evropském řádu	20
3.1 Paříž 1919 a Sporná území.....	23
3.2 Problémy menšin a propaganda	26
3.3 Role místní propagandy.....	27
4. Společné vystoupení na obranu Versailleského systému.....	29
4.1 Pokus o intronizaci Karla IV	31
4.2 Začátky Malé dohody	34
5. Závěr.....	38
6. Reference.....	40

1. Úvod

Uvážíme-li symbolický rozměr vztahů mezi Československem a Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců, lze konstatovat, že umístění diplomatických a konzulárních misí obou zemí v Praze a Bělehradě je dobrým základem za navázání blízkých vztahů mezi dvěma světovými válkami, kdy byly zřízeny zastupitelské úřady. Totiž v případě že se podíváme na mapu hlavního města Prahy, tak v těsné blízkosti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky nachází se Velvyslanectví Republiky Srbsko v Mostecké ulici. Stejně platí pro Velvyslanectví České republiky v Bělehradě, které se nachází na bulváru krále Alexandra poblíž Národního shromáždění Republiky Srbsko. Shodou okolností nebo ne, obě reprezentace státu jsou, 350 metrů od reprezentací národů hostitelské země.

Velvyslanectví První československé republiky přestalo vykonávat funkci po anexi Československé republiky Německem¹. V jídelně téže budovy pod správou německého ministerstva zahraničí byla podepsána bezpodmínečná kapitulace Království Jugoslávie², a později se ukázalo, že tento podpis označoval definitivní konec první Jugoslávie. Pokud lze říct, že osud První československé republiky a první Jugoslávie byl zpečetěn a ukončen podobnými nebo stejnými procesy, lze říct i, že podobné a stejné podmínky stály na počátku a zrodu těchto dvou států.

Abychom porozuměli základ utváření blízkých vztahů, budeme se v první části této bakalářské práce zabývat hlavními popisy relací mezi československými a jihoslovanskými národy, se zvláštním důrazem na roli a svědectví Tomáše G. Masaryka v relaci k navazování vztahů před a během první světové války.

Je nesporné, že na konci první světové války v roce 1918 byla změněna celá mapa Evropy. Zánikem kdysi mocné rakousko-uherské monarchie Rakousko se oddělilo od Maďarska, a ve střední a jihovýchodní Evropě vzniklo kromě Království Srbů, Chorvatů, Slovinců a Československa i Polsko a Rumunsko. Po kapitulaci Ústředních mocností a příměří na všech frontách na podzim 1918 začaly přípravy na uzavření mírových smluv mezi válčícími stranami.

Zasedání mírové konference začalo ve Versailles 18. ledna 1918. Zdálo se, že až do tohoto okamžiku a konce první světové války si žádná z velmocí nebyla jistá okolnostmi rozpadu

1 (Zgrada Ambasade Republike Češke u Beogradu, n.d.)

2 Tamtéž

rakousko-uherské monarchie.³ Následoval absolutní rozpad této duální monarchie, došlo k rozdělení jejího území a na území bývalé rakousko-uherské monarchie vznikly dva „mnoho-slovanské“ státy. Centrální mocnosti se nespokojily se ztrátou části svých bývalých území tzv. Versailleským systémem mírových smluv ve prospěch nově vzniklých států. Z toho důvodu se ve druhé části této bakalářské práce budeme zabývat širším kontextem, tzn. nově vzniklým versailleským systémem, a postavení těchto dvou nově vzniklých států v rámci rekonstruovaného evropského mezinárodního systému.

V posledních dílech bakalářské práce se budeme zabývat navázáním diplomatických vztahů a spoluprací mezi těmito nově vzniklými dvěma zeměmi. Pro lepší vhled do vztahů v období od vzniku Československa a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců systému do období vzniku Malé dohody, do prvních společných akcí, kromě odborné literatury, edic, oficiální i neoficiální korespondence mezi aktéry, zvláště budeme se zabývat i odrazem vztahu mezi Československem a Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců v dobovém tisku.

2. Předválečné vztahy a doba války

Po bitvě u Hradce Králové (též bitva na Chlumu či bitva u Sadové) v roce 1886 a po vytlačení Rakouska z německé aliance, v monarchii byl přijat maďarský návrh na privilegování dvou národů, maďarského a německého. Rakousko-uherské monarchii tak zůstalo jediné místo, kde mohla prosadit své koloniální aspirace, aby dosáhla svých imperiálních cílů. Byl to Balkán.⁴

Nově vzniklá dualistická monarchie zvaná Rakousko-Uhersko se 51⁵ milionu obyvatel vládla většině národů centrální a jihovýchodní Evropy – Čechům, Slovákům, Polákům, Ukrajincům, Rumunům, Chorvatům, Slovincům a Srbům. Dva menšinové vládnoucí národy, čítající asi 18 milionů – Německo a Maďarsko, každý ve své vlastní části státu, podřídily své vládě většinu národů, asi 30 milionů. Tento počet tvořili především Slované. Tyto dva vládnoucí národy různým způsobem utiskovaly a odnárodňovaly podrobené národy, a to po svém a podle vlastní vůle.

Spolupráce národů v Rakouském císařství, která začala na Slovanském sjezdu v roce 1848 v Praze, byla přerušena obavami rakousko-uherské monarchie ze sjednocení sil jiných národů.

3, Henry Kissinger, *Diplomacy*. New York u.a.: Simon & Schuster, 1994, str 231, 242-243,

4 Henry Kissinger, *Diplomacy*, 138

5 Jan Rychlík, *1918 - Rozpad Rakouska-Uherska A Vznik Československa*, 1st ed. Praha: Vyšehrad, 2018. s. 29

Obnovení spolupráce, dá se říci, přichází prostřednictvím Kongresu národů nemaďarského původu, který byl svolán v roce 1895 do Budapešti.⁶

Srbští zástupci vyzvali Rumuny a Slováky a Kongres stanovil hlavní směrnice pro politické střety s maďarskými představiteli, nejprve v komunálních volbách, poté v župních volbách, a nakonec v parlamentních volbách v roce 1906. Následoval vznik Lidového klubu v rámci maďarského parlamentu, který tvořili mimo jiné Milan Hodža, dr. Julije Manu a Vajda Veovod. Tento klub Slováků, Rumunů a Srbů úzce spolupracoval s delegáty chorvatského parlamentu v maďarském parlamentu. V souvislosti s těmito událostmi, bylo již dříve ustaveno společné vedení v organizaci studentů ve Francii, složené mimo jiné ze srbské a československé mládeže, usilující o potlačení maďarské propagandy. V roce 1896 se ve Vagram Halle v Paříži konal společný protestní sbor proti maďarské vládě.⁷

2.1 Předválečné období a Masaryk

Kromě angažmá v celé rakousko-uherské monarchii viděla jugoslávská vysokoškolská omladina největší oporu v monarchii v profesoru Tomáši Masarykovi. Po roce 1885 odcházeli jihoslovanští studenti studovat do Prahy a po setkání s charismatickým profesorem se mohli „poučit“ o jiných zásadách, než je „historické právo“.

Masaryk svůj postoj k problematice Jugoslávství vyjádřil na jednom z protestů jugoslávských studentů v Praze, kterého se zúčastnil.⁸ Tento projev zorganizovali jugoslávští studenti, kteří se sešli na protest proti tzv Záhřebského procesu. Jak je uvedeno v časopise Čas, Masaryk svůj postoj k problematice jugoslávských studií vyjádřil na jednom z protestů jugoslávských studentů v Praze, kterého se zúčastnil. Tento projev zorganizovali jugoslávští studenti, kteří se sešli na protest proti tzv Záhřebský proces. Jak je uvedeno v časopise Čas, který Masaryk redigoval, poté, co studenti, které časopis charakterizují jako Chorvate, pak Slovince a Srbové, a dokonce i Bulhare, vyjádřili svou nespokojenost, pronesl prof. Masaryk projev, ve kterém uvedl: *“Kde to jsme, že se hádáme o to, kdo je Srb, kdo Chorvat? Dokud budu u nás podobné hádky možné, dotud budou I podobné procesy. Jen v tom prostředí, kde se tolik zrádčuje, kde lidé noci, roky, desetiletí hádali se o barvu praporu, o písně, kde vadl takový primitivní barbarský názor na úkoly národů, mohla vyrůst nadvláda Němců, Maďarů, Italu (...)*

6 Milorad Ekmečić. *Stvaranje Jugoslavije 1790 - 1918 II.*. Beograd: Prosveta, 1989. s.254

7 Sboru také předsedal bývalý francouzský ministr zahraničí Émile Flourens: Tamtéž.,

8 Čas, "Protest Jihoslovanské omladiny v Praze proti Záhřebskému procesu", Praha, 1909, s.3

Jihoslované, zde rozřešte jihoslovanskou otázku. Poznejte se! Dokončete záhy svá studia a jděte pomáhat svému lidu. (...) A pomůžete lidu k hospodářskému a kulturnímu, ovšem i politickému osvobození. Politická svoboda musí být ideálem každého národa. Národ sebevědomý nesmí trpět nadvlády cizího. Není to o lehké, pracovat pro to. A prvou podmínkou u Vás jest jednota národa Srbo-chorvatského. Pro ni pracujte“⁹ Masaryk zde prezentoval nejen svůj vlastní postoj k jugoslávské otázce, ale k otázce všech národů, jednoty národů a svobody národů je vrcholným ideálem utlačovaných a rozdělených národů v Rakousko-Uhersku.

Masaryk měl během své učitelské kariéry blízko k srbským a chorvatským studentům v Praze. Jeden z jeho žáků Mile Pavlović, srbský spisovatel a zpravodajský důstojník vzpomínal na svého slavného pražského profesora: „*Pamatuji si, jak Srbové a Chorvati sledovali jeho přednášky a přijímali jeho myšlenky... v době, kdy jsem studoval ve Zlaté Praze... Masarykovi se podařilo zažehnout v našich srdcích jiskřičku nadšení. Z Prahy se naši lidé vrátili domů jako skuteční revolucionáři.*“¹⁰

Ve skutečnosti byla velká část Masarykovy odborné a politické práce, od jeho prvního parlamentního projevu v roce 1892 o situaci v Bosně a Hercegovině za rakousko-uherské okupace, úzce spojena se srbskou či jugoslávskou otázkou. Masaryk se také v roce 1909 zúčastnil již zmíněnému Záhřebskému velezradskému procesu proti Srbům, obviněným ze spiknutí proti Rakousku-Uhersku, a informoval evropskou veřejnost o stíhání obviněných: „*Myslím, že procesu ještě není konec, že další instance vysloví to pater, peccavi ještě zřejměji. Jihoslovanům proces vlastně pomohl. Evropa ví dnes vlče o Jihoslovanech, než by to viděla po zmatcích s okupací*“¹¹ Přestože žádná Masarykova díla nebyla přeložena, a to ani na území Chorvatska, tedy v Záhřebu, vliv Masarykových myšlenek je i bez překládání děl nesporný. Jeho parlamentní projev o Bosně a Hercegovině z roku 1892 zveřejnili Srbové v Záhřebu následujícího roku. Masarykovy představy o jednotě Srbů a Chorvatů ovlivní vznik nových stran a chorvatsko-srbské koalice, která se v Chorvatsku dostane k moci v roce 1906. Jejich vliv bude patrný v rámci mládežnického hnutí v Sarajevu, Mostaru a Banja Luce, ze kterého vyroste Mladá Bosna.¹²

9 "Protest Jihoslovanské omladiny v Praze proti Záhřebskému procesu", Praha, 1909, str. 2

10. Žika Živulović, *Nenapisani Memoari Milorada Pavlovića Krpe* Beograd: Megatrend Univerzitet, 2004.

11 "Protest Jihoslovanské omladiny v Praze proti Záhřebskému procesu", Praha, 1909, str. 2

12 Vladimir Dedijer, *Sarajevo 1914*. Beograd: "Prosveta", 1966. str. 298-299

Během Friedjungova procesu v roce 1909, kdy představitelé záhřebské chorvatsko-srbské koalice žalovali rakouského historika Heinricha Friedjunga za tvrzení, že pracoval pro Srbsko, sehrál Masaryk klíčovou roli při dokazování, že dokumenty, na které Friedjung odkazoval, byly padělky. Po těchto událostech viděli Srbové v tomto poslanci a profesorovi pražské univerzity svého přítele a obránce před státní perzekucí Rakouska-Uherska. V projevu proneseném v rakouském parlamentu v únoru 1910 potvrdil, že dokumenty byly padělané na rakousko-uherském velvyslanectví v Bělehradě pod záštitou vyslance Forgáče. Podle některých názorů to posloužilo jako základ pro útoky na samotného velvyslance ze strany srbského tisku.¹³

Zajímavé je, že se zmíněný Masarykův student se účastnil událostí kolem falšování, při kterém prokazoval falšování dokumentů – Mile Pavlović, pětatřicet let po Friedjungovem procesu vyprávěl, jak podvrhli falešné dokumenty rakouské zpravodajské službě. Od svého „přítele, českého poslance Klofáče se dozvěděl“¹⁴, že rakouský zpravodajský důstojník se zajímal o srbské tajné dokumenty a Nikola Pašić dal souhlas k podvádění rakouských zpravodajských agentů.

I když zde není uvedeno jméno onoho „přítele poslance Klofáče“, lze se domnívat, že se jednalo o Václava Klofáče, za Rakousko-Uherská poslance Říšské rady a Českého zemského sněmu. Politická strana, která se zabývala ve své politickou činností i problematikou jižních Slovanů v době před „Velkou válkou“ je strana v čele s Václavem Klofáčem. Klofáčova národně-socialistická strana v tom nebyla sama, strana mladočechů Karla Kramáře taky v té době této problematice věnovala velkou pozornost, a zaměření na jižní Slované bylo jedním z ohnisek jejich politického angažmá.¹⁵ Taková angažovanost však nevycházela přímo z ideových či programových principů těch stran, ale z reakce na každodenní politiku, jejímž obsahem byly z velké části kroky rakousko-uherské monarchie vůči Balkánu.

V díle „Češi a Jihoslovane v minulosti“ je o tom pojednáno podrobněji: „*Václav Klofáč se snažil představit se svému voličstvu jako zásadní odpůrce rakouské politiky na Balkáně a jako nadšený přívrženec Jihoslovane a jejich hnutí; Karel Kramář spíše jako rádce, který chce vládě napomoci usměrnit zahraniční politiku, aby byla ve shodě se zájmy rakouských Slovanů a ve shodě s Kramářovou hlavní politickou devizou — dobrým poměrem mocnárství k Rusku.*

13 Christopher Clarck. *The Sleepwalkers*. London: Penguin, 2014. s87

14, Žika Živulović. *Nenapisani Memoari Milorada Pavlovića Krpe*. Beograd: Megatrend Univerzitet, 2004. 265

15 Václav Žáček *Češi A Jihoslovane V Minulosti*, str. 640

*Rozšíření všestranného vlivu Rakouska-Uherska na Balkáně by podle Kramáře mohlo být pro Čechy prospěšné. Kľofat a předací stran orientovaných na tzv. realistickou nebo vyslovené opoziční politiku zastávali stanovisko, že se Rakousko-Uhersko nemá vměšovat do balkánských záležitosti a má se omezit na rozvíjení hospodářských, zejména obchodních styku.*¹⁶ Tady je vidět, že panovaly představy o politickém „systému sloučených soudů“, pokud jde o Kramáře a jeho chápání, tj. dopady určitých procesů na Jugoslávce budou mít určité dopady i na Čechy. Také, pokud jsou Pavlovičová tvrzení správná, existovala tradice osobních vztahů, která zahrnoval pomoc na práci „přátel“ k určitém úkolu. Tato tradice je přítomna i u Masaryka.

V té době se Masaryk těšil skvělé pověsti v tehdejším Srbskem království a také v Černé Hoře, a to především díky svému zapojení do obrany Srbů ve zrádném procesu. Masarik věnoval pozornost jak srbské kultuře, tak způsobu života. Během svého pobytu v Srbsku v roce 1910, strávil Masaryk noc v domě Jeremije Nediće z vesnice v srbské Šumadiji. Zůstali „pobratři“, a Masaryk, jako prezident republiky připravil pro Nediće v Praze slavnostní večeři. Tento příběh byl a stále je používán v některých i současných srbských médiích¹⁷ jako druh propagandy¹⁸ který má za úkol popovídat srbsko-české bratské vztahy. Je nesporné, že se tento srbský rolník stal v Srbsku, ale i v České republice jakousi celebritou.

Lze usuzovat, že bělehradští státníci se k Masarykovi chovali zdrženlivě, pravděpodobně kvůli jeho plánům vyřešit jihoslovanskou (a československou) otázku v rámci Rakousko-Uherska, vzhledem k aspiracím, aby se Srbsko stalo Piemontem jižních Slovanů, a v Bělehradě věděli, že to bude konec myšlenky osvobození a sjednocení srbského lidu. Naplněn takovými

16 Tamtéž, str. 605

17 Např v: Kako i zašto se predsednik Čehoslovačke, posle samo jednog razgovora pobratimio sa šumadijskim seljakom Jeremijom 1910? (FOTO), 2018. *Telegraf.rs* [online] nebo Tomaš Masarik, čovek koji je prerastao u legendu: Kako se prvi predsednik Čehoslovačke pobratimio sa seljakom iz Srbije? *24sedam* [online]. 2021.

18 Je nesporné, že se tento srbský rolník stal v Srbsku, ale i v České republice jakousi „celebritou“.

Podle některých názorů tuto využíval sám Jeremiáš Nedić za účelem osobní propagace a instrumentem pro to byla především jeho pravidelná gratulace Masarykovi. InSTITUTE „pobratimství“, které je v některých částech ještě přítomné, znamenalo pro té, kteří přežili útrapy v rodině z důvodu válek či se snažili rozšířit svou rodinu, způsob upevnit ji před příchodem nových pokušení. Nedić ztratil za války tři syny, což v tehdejší srbské rodině nebylo nic neobvyklého, ale byl přítomen Masaryk byl pohřben a psaly o tom různé československé i jugoslávské noviny. Štěpánek, V. (2017). Pobratim nebo šibal? O jednom záhadném balkánském přátelství T. G. M. V D. Bittnerová & M. Moravcová, Etnické komunity – Hrdinové, šibalové a antagonisté balkánu. Praha: FHS UK.

představami a porozuměním a vědom si situace, v níž se slovanské národy v habsburské říši nacházely věřil v evoluci ve federální stát, ve kterém by všechny národy měly stejná práva.

Oficiální kruhy na Cetyně byly vůči Masarykovi nepřátelské, protože Masaryk obvinil prince Nikolu nejen z toho, že v roce 1908 zorganizoval soudní proces proti studentům a členům cetyňské lidové strany ("aféra s bombami"), ale také z toho, že se do hnutí zapojil. Záhřebský soudní proces z roku 1909 prostřednictvím stejného „korunního svědka“ v obou procesech, Đorđe Nastić, se stejnými obviněními ze spiknutí ze strany Bělehradu proti sousedním zemím.

19

Když Balkán zasáhla tzv. albánská krize z roku 1912, kterou mnozí interpretují jako rakousko-uherský pokus najít důvod k útoku na Srbské království, Masaryk se pokusil neoficiálním zprostředkováním posílit pozici Srbska a přispět ke snížení napětí mezi dvě země. Následovala druhá balkánská a po válce mezi Srbskem a Bulharskem v roce 1913, z níž Srbsko vyšlo vítězně spolu s Řeckem, se snažil pomoci při pokusech o smíření. Tendence upravovat vztahy mezi Srbskem a Bulharskem byla u Masaryků vždy přítomna, a i po první světové válce se snažil tyto dva národy usmířit. Je nesporné, že byl často obviňován z něčoho, kdo je vždy prosrbský.

V první světové válce se Masaryk a Srbové spojili v boji za vytvoření československého a jugoslávského státu. Masaryk měl od emigrace z Rakousko-Uherska dva srbské pasy a veškerou praktickou podporu srbské diplomacie.

V konfliktech mezi srbskou vládou a chorvatskými a slovinskými emigranty, kteří se shromáždili v Jugoslávském výboru, o otázku vnitřního uspořádání a hranic budoucího státu, se Masaryk snažil zůstat stranou.

Jeho úspěch však závisel také na podpoře vlivných britských publicistů a státních úředníků, zejména Roberta Williama Setona-Watsona a Henryho Wickhama Steeda, kteří byli důsledně zapojeni do konfliktu na stran Chorvatů a Slovinců.²⁰ Chorvati a Slovinci Masaryka ale obviňovali z toho, že je na straně Srbů a v územních sporech o Dalmácii a Istrii z toho, že je na straně Italů.²¹

19 Tomáš Garrigue Masaryk. *Světová Revoluce Za Války A Ve Válce 1914-1918*. Praha: Čin, 1936. str. 286

20 Milorad Ekmečić, *Stvaranje Jugoslavije 1790 - 1918 II*, , str. 747

21 Václav Žáček *Češi A Jihoslované V Minulosti*, str. 644

I když jsme se zmínili, že bělehradská politická elita Masarykovy myšlenky neschvalovala, jednala s Masarykem jako s obhájcem vývoje právního a politického uspořádání rakousko-uherské monarchie – začátek první světové války a celková katastrofa která zasáhla Evropu, změnila postoje. Zda na Masaryka byly „srbské vlivy“ ve smyslu myšlenek, není dosud plně prozkoumáno a známo. Masaryk se začal vzdávat reformace a vývoje rakousko-uherské monarchie. Dalo by se usuzovat, že jeho doznání svého názoru – což je i „*správné hodnocení*“²² Srbů, podle kterého musí být monarchie zničena, bylo ovlivněno Masaříkovým zklamáním z toho, že Vídeň v roce 1912 odmítla souhlasit s jeho zprostředkováním. Tamtéž, str.

Základem vztahů mezi Čechoslováky a Srby však byly vztahy mezi bělehradskou elitou a Masarykem. Témže osobní vztahy mezi představiteli Srbska a Masarykem mají přednost před ostatními osobními vztahy, a především máme na mysli vztahy s těmi Jugoslávci z rakousko-uherské monarchie. A to nikoli nějakou volbou, která vyplývá z ideálu spojení Slovanů či Čechoslováků a Srbů, ale z pragmatických důvodů. Srbsko jako samostatný stát a válečný nepřítel rakousko-uherské monarchie mohlo poskytnout operační podporu Masaryka, což se odráží i v tom, že Masaryk byl držitelem srbského občanství, tedy srbského pasu.²³ I když se jednalo o značně nerovný vztah, protože srbští představitelé byli mezinárodně uznávanými aktéry, zatímco představitelé jugoslávského výboru, stejně jako Masaryk, skupina „soukromníků“, byla tato spolupráce velmi přínosná i Masarykovi.²⁴

Proto jeho názor, že Srbsko má v jugoslávském hnutí a v budoucím státě navrch, vycházel z politického realismu a faktu existence samostatného srbského státu s vlastní armádou a diplomacií. Masaryk už v prvním roce války spřádá plány na vytvoření a propojení obou zemí personální unií. V čele takového svazu viděl Masaryk i dynastii Karadjordjevičů, která by doplnila prázdný český trůn a jejímž držitelem by byl kníže regent Alexandr Karadjordjevič. Také se objevují myšlenky na jiný druh spolupráce a propojení, tedy zřizováním koridorů mezi dvěma státy.²⁵ Samotný začátek války přinesl efekt ještě většího sblížení mezi Čechy a Srby. Protesty organizovala československá emigrace v Paříži na znamení odmítnutí válečné politiky Rakouska-Uherska proti Srbsku.

2.2 První světová válka

22 Tomáš Garrigue Masaryk, *Světová Revoluce Za Války A Ve Válce 1914-1918*, str. 277

23 Tamtéž, str. 60

24 Václav Žáček *Češi A Jihoslované V Minulosti*, str. 640

25 Cesi i jugosloveni str. 639-641

Tomáš Masaryk byl jedním z nejspolehlivějších pamětníků a nejlepších znalců dějin první světové války. Za války Masaryk v boji za svobodu své země procestoval téměř celý svět a setkal se s téměř všemi klíčovými osobnostmi té doby. V knize svých vzpomínek na první světovou válku o kontaktech s Jihoslovany a jejich stěhování mimo jiné napsal: „*Jihoslovani bylo v Londýně hodně; udělali si z Londýna hlavní politické středisko, zvláště Charváti a Slovinci: Supilo, Hinkovic, Vošnjak, Potočnjak, Meštrović a jiní. (...) Ze Srbů přišel jako vyslanec do Londýna vyslanec Jovanovič, můj známý z Vídně; před ním byl na vyslanectví dobrý známý Antonijevic. Ze Srbů londýnských ještě uvádím spisovatele profesory: Saviče a Popoviče, také otce Velimiroviče a jeho dovednou propagandu církevně-politickou. V dubnu (1916) přijel korunní princ srbský s Pašicem; s oběma byly přátelské rozhovory a dohovory.*“²⁶

K porušení spolupráce s představitelem Jihoslovanského výbore Franom Supilem došlo v roce 1915: „*Netrvalo dlouho a Supilo se rozešel nejen s Rusy a Srby, nýbrž i s Jihoslovanským výborem; dal jsem si práci, abych dosáhl narovnění — den před mým odjezdem do Ruska mi slíbil, že se smíří. Netušil jsem ovšem, že jsme se v ten den viděli naposledy; ale svému slibu dostal.*“²⁷

Češi a Jugoslávci Rakouska-Uherska se setkali v roce 1916 "na velkém shromáždění", kterého se zúčastnilo mnoho vynikajících anglických politiků. Hlavní řečníci byli: J. A. Seddon, Seton-Watson, T. Masaryk a Dr. Hinkovič.²⁸

Během války nedošlo k přerušení spolupráce se Srbům, a lze říct, že jde o kontinuitu součinnosti. Úzké vztahy „dobře známých“ pokračovaly v mnoha oblastech a aspektech, od osobních vztahů mezemi aktéři až po navazování vztahů v exilu, společná vystoupení atd.

Celá československá emigrace se těšila podpoře oficiálního Bělehradu. Kromě premiéra Nikoly Pašiče, který se zasazoval o řešení československé otázky u velmocí, se na těchto podpůrných úkolech podíleli i diplomaté srbského sboru. Těchto aktivit se osobně účastnil král Alexandr Karadjordjevič, a podpora mimo jiné souvisela s vytvořením jednotek československé armády ve Francii.²⁹

26 Tomáš Garrigue Masaryk, *Světová Revoluce Za Války A Ve Válce 1914-1918*, str. 129

27 Tamtéž, 131

28 Fredo Šišić, *Dokumenti O Postanku Kraljevine Srba, Hrvata I Slovenaca* Zagreb: Naklada "Matica Hrvatske", 1920 str. 65

29 Milorad Ekmečić, *Stvaranje Jugoslavije 1790–1918 II*, 645

Co se týče vojenského spojení, tak to zpočátku většinou souviselo se sympatiemi, které se v lidech budovaly před válkou, možná i na začátku války. Totiž velké množství českých vojáků uprchlo během bojů na stranu srbské armády, na hoře Cer. Toto vítězství, jako první spojenecké vítězství v Evropě, ovlivnilo obecného ducha všech spojeneckých armád, i když morálka rakousko-uherské armády zůstala po sérii ztrát proti Srbsku, včetně bitvy u Kolubary, nejistá a slabá.³⁰ V době, kdy Srbsko svádělo rozhodující bitvy o přežití, v roce 1914 na Ceru a Kolubaře a kdy jeho nejvyšší státní orgány formulovaly osvobození a sjednocení jugoslávských národů jako cíl³¹, velmoci spojenců tajně vyjednávaly s Bulharskem a Rumunskem za jejich územní kompenzaci za vstup do války na straně Dohody: připraveni obětovat jugoslávské země Makedonii a Banát; a dát Terst, Istrii a Dalmácii Itálii³²

Na „Velkém politickém shromáždění“, v organizaci „Srbského (jugoslávského) výboru pro válečné cíle“ v Mansion House v Londýně v roce 1918, kterého se zúčastnili zástupci britské vlády, diplomatického sboru (který zahrnoval zástupce Itálie, Francie, Spojených států, Japonska, Ruska, Řecka a Srbska (za přítomnosti velvyslance a přítomnost vojenské delegace a několika poradců) z Rumunska, a dokonce i Brazílie.), zástupci britských dominií (britští šerifové), zástupci britských a amerických spolků a Dr. Beneš.

O odmítání boje proti Srbům Beneš na během shromáždění řekl: *„Především bych chtěl zdůraznit solidaritu a podobnost cílů mezi Čechoslováky a Jugoslávci v jejich společném boji proti jejich společným nepřátelům, Němcům a Maďarům. Tato solidarita je úplná; bylo to patrné již na začátku války, kdy naši vojáci přestali bojovat proti Srbům.“*³³

O pozdějších a organizovanějších bojích na straně spojenců hovoří fakt, že Milan Rastislav Štefánik, byl v roce 1915 vyslán na území Srbska jako pilot.³⁴ Podobně jako Masaryk obvinil Jugoslávský výbor za srbofilie Štefánika, je dokonce obviňován z toho, že je na výplatní pásce srbské vlády stejný jako Masaryk. Masaryk to označil za absurdní: *„Připouštím, že mnozí Srbové, zejména osoby oficiální, byli proti Charvátům zaujati, Charvátí však byli zaujati proti Srbům. Ale společný zájem veleb nevystupovat proti Srbsku nepřátelsky. Do jakých absurdností někteří srbofobové docházeli, vidět z řeči, že naše akce je financována srbskou vládou! Zvláště*

30 Tamtéž, str. 700-707

31 Tamtéž, str. 747

32 Tamtéž, str. 745

33 Dokumenti O Postanku Kraljevine Srba, Hrvata I Slovenaca, str. 151

34 Tomáš Garrigue Masaryk, Světová Revoluce Za Války A Ve Válce 1914-1918, 108

*Štefánika někteří přímo podezřivali. Podle potřeby jsem občas podával výklady (také písemné) a nedůvěru zažehnával.*³⁵

Jugoslávský výbor jako politický orgán chorvatských, slovinských a srbských politiků a emigrantů z Rakouska-Uherska, který za 1. světové války jednal o státní sjednocení rakousko-uherských jihoslovanských zemí se Srbskem a Černou Horou, se stále častěji střetával se srbskými představiteli. - již jsme zmínili Itálii, ale také téma budoucího státního zřízení. Masaryk také uvádí, že byl často mezi dvěma ohni.³⁶

O vztahu s jugoslávskými emigrační představiteli Masaryk dále uvádí: *„Ale nebyla jen nedůvěra; byla jistá, řeknu přátelská, řevnivost — jihoslovanští přátelé neskryt váli své udivení, že jsme my. Cechové, tak brzy v politickém světě pronikali, a zejména nám záviděli výslovné uvedení v odpovědi spojenců Wilsonovi. Totéž bylo pozorovat také na Polácích — Jihoslované i Poláci zapomínali na naše legie a na náš jednotný, a hlavně důsledný postup programový, kdežto Jihoslované i Poláci co do programu dlouho kolisali. (...) I dr Trumbič tomu neoprávněnému podezřívání podlehl, jak jsem slyšel od účastníků korfských debat, když nás tam vinil z egoismu.*³⁷

Pokud vstoupíme do důvodů této závisti nebo „*přátelské revnivosti*“ ze strany Jugoslávského výboru, věc je jasná, uvědomili si, že vycházeli z podobné pozice jako Češi, ale nedosahovali žádných podobných výsledků. Pokud česká emigrace vybudovala velmi platnou diplomatickou strategii a zapracovala na realizaci programu, nakonec se Čechům podařilo něco, co se nepodařilo skoro nikomu, a podařilo se jim vytvořit armádu bez státu. Jugoslávský výbor spoléhal zcela na Srbsko a podíval se na viníky. Nejdřív to bylo Srbsko během Supilového vedení, pak tu roli vzali vši ostatní během Trumbičevého vedení.

Dá-li se to interpretovat tak, že v předchozí části, když byla zmíněna srbská vítězství, bylo řečeno, že vítězství Srbska jsou také vítězstvími spojenců, alespoň pokud šlo výhradně o morálku – podle Masaryka porážky Srbska měly odlišné účinky: *„Brzy potom porážky Srbů a Černohorců posílily, jak jsem pozoroval, mezi Charváty a Slovinci orientaci charvátskou (velkocharvátskou), když se osud Srbska v jejich očích stával nejistým. A také Srbsko po své*

35 Tamtéž., 278

36 Tamtéž., 284

37 Tomáš Garrigue Masaryk, *Světová Revoluce Za Války A Ve Válce 1914-1918*, str. 284

porážce a v nejistotě celkové situace, jak už jsem upozornil, musilo počítat s budoucností méně skvělou“

Zde Masaryk možná upozorňuje i na trvalost myšlenky Jugoslávie ve stejnojmenném výboru, je to otázka. Ale i kdyby členové Jugoslávského výboru pochybovali o své vlastní představě, nebo o tom, co ideologicky či deklarativně a pragmaticky prosazovali, Masaryk v Jugoslávie věřil. Je jisté a nepopíratelné, že ztráty Srbska byly obrovské, odhaduje se, že jen na tzv. „Albánské Golgotě“, exilu srbské vlády a exilu jednoho národa, bylo 150 000 mrtvých a 77 000 pohřešovaných, nepočítaje ztráty během spojené rakouskouherské, německé, a bulharské ofenzívy.³⁸ Nicméně, Masaryk neztratil víru ani v Srbsko: „*Značný dojem učinila porážka Srbů Mackensenem a vzetí Bělehradu (8. října); ale dojem nebyl deprimující, neboť Srbové zbytky své armády přímo heroicky odváděli přes Albánii a přenesli vládu na ostrov Korfu.*“³⁹

Tento ústup byl genezí pozdější Soluňské fronty⁴⁰, na jejímž průlomů se podíleli i Češi. Ve svém projevu k vojákům na Soluňské frontě král Alexandr řekl: „*Rok, který vysíláme, přivedl do našeho prostředí mnoho našich drahých bratrů mimo království: Srby, Chorvaty, Slovinci a Čechy. Přišli bojovat bok po boku se svými drahými bratry z hranic Srbského království, s puškou v ruce a svou krví za osvobození a sjednocení naší společné drahé vlasti: Srbové, Chorvati a Slovinci, naši národní ideál. Všichni společně máte pevnou naději, že s Boží pomocí dosáhneme v nadcházejícím roce našeho vysokého cíle a zajistit si pro sebe všechny výhody míru a budoucího rozvoje.*“⁴¹

Tento projev nás může vzbudit k pozornosti na již myšlenku vzájemnosti mezi Čechy a Srby, jako na něco regulérního. Češi jsou zmíněni v rámci bratrské pomoci. Právě proto, že není zmíněn boj za Československo, ale za něco, co se později bude nazývat Jugoslávie, existuje povědomí o zákonitosti a normálnosti fenoménu české pomoci a tento projev ukazuje na naléhání bratrství těchto národů.

S koncem války a vítězstvím spojenců byly vytvořeny podmínky pro zahájení dosahování nových států. Z předchozího citátu však bylo jasné, že jde o konečný akt a že je otázkou, kdy k

38 Milorad Ekmečić, *Stvaranje Jugoslavije 1790 - 1918 II*, str. 680

39 Tomáš Garrigue Masaryk, *Světová Revoluce Za Války A Ve Válce 1914-1918*, str. 102

40 Peter Hart, *The Great War: A Combat History Of The First World War* Oxford: Oxford University Press, 2015, str. 183-189

41 *Dokumenti O Postanku Kraljevine Srba, Hrvata I Slovenaca*, str. 109

němu dojde, nikoli však jakým způsobem vzniknou nové státy a v jakém rámci budou lidé žít svobodu. Podle Dr. Beneše: „*Naši lidé počítají s absolutní potřebou zmizení Rakouska-Uherska. Tuto potřebu zdůrazňujeme nejen proto, že od ní očekáváme úplné osvobození, ale protože ji považujeme za nezbytnou podmínku spravedlivého a trvalého míru. Víme, že pokud bude Rakousko-Uhersko nadále existovat, nebude ve střední Evropě mír. Víme, že pokud bude Rakousko zachráněno, budeme brzy nuceni znovu bojovat proti spojencům, a především proti Velké Británii. Naši lidé proto tvrdě bojují nejen za svou svobodu, ale i za svobodu Evropy. To je myšlenka našeho spojení s Jugoslávci a dnes jsem sem přišel, abych vyjádřil toto pevné rozhodnutí Čechů a Jugoslávců. Ať žije svobodná Jugoslávie, ať žije svobodno Česko!*“⁴² Zatímco na roli přátelství mezi aktéry se pohlíželo jako na roli mezi státy na poli mezinárodních vztahů⁴³ a v tomto ohledu existuje řada teorií, role přátelství mezi aktéry a představiteli států⁴⁴ v určitých politikách byla málo řešena.⁴⁵ Vezměme si například vztahy mezi srbskými a českými představiteli. Z hlediska jejich postavení v mezinárodním prostoru jako aktéři byli skutečně nerovni. Jako nástroj svých cílů je pro Srby byla organizovaná

42 Tamtéž, str. 151

43 O přátelství mezi státy v: Alexander Wendt, *Social Theory Of International Politics* New York: Cambridge University Press, 2014., s 297-300; Lily Gardner Feldman, *Germany's Foreign Policy Of Reconciliation* Lanham, md: Rowman & littlefield Publishers, 2014, str. 1,2

44 O přátelství mezi vůdci: „*Přátelství se stává méně nepolapitelným, když identifikujeme pět klíčových složek: (a) afekt; b) velký projekt; c) altruistická reciprocita; d) morální závazky; a (e) rovnost. Přátelství se ve svém afektu liší od afektu pro milence, jak slavně řekl C. S. Lewis: „milenci jsou normálně tváří v tvář, pohlčení jeden do druhého; Přátelé, bok po boku, pohlčení nějakým společným zájmem“ (Lewis, 1960, s. 91). To, na co se přátelé společně dívají, jsou „jejich úsilí o budování světa“ (Berenskoetter, 2014, s. 67): jejich velký projekt. Akty v rámci přátelství lze rozdělit mezi altruistickou reciprocitu a morální závazky. Altruistická reciprocita znamená, že činy jsou činěny pouze pro přátelství, zatímco morální závazky jsou aktivními žádostmi o pomoc. A konečně, pokud neexistuje rovnost mezi přáteli, existuje jiný sociální vztah: například takový mezi klientem a patronem. Přátelství Churchilla a Roosevelta bylo: vysoce afektivní (a) založené na velkém projektu porazit nacistické Německo (b); oba nabídli nepřetržitou vzájemnou podporu (c a d), Rooseveltova předčasná smrt v roce 1945 nechala otevřenou otázku, zda bude Spojené království po skončení války stále rovnocenným partnerem (e) (Van Hoef, 2018). I když je rovnost předpokladem přátelství, je pro elitní herce také nejobstrukčním prvkem. Například Barack Obama byl kritizován za důsledné vítání U.S. spojenci se stejnými projevy (Friedman, 2011), což naznačuje nerovnost ve vztahu. Přátelství přináší nebezpečí i výhody“ v: uri van Hoef, "Leadership Through Friendship: The Dangers And Advantages Of State Leaders Establishing Close Personal Relations", *Journal Of Leadership Studies* 13, no. 1 (2019): 70-72, doi:10.1002/jls.21631.*

45 Juri van Hoef, "Leadership Through Friendship: The Dangers And Advantages Of State Leaders Establishing Close Personal Relations"

diplomacie založená na představě suverenity a mezinárodního uznání. Tyto vztahy by tedy nemohly být oficiálními vztahy, pokud by tehdy srbská vláda jednala z oficiálních pozic. Vystoupení Srbska z oficiální pozice by přeneslo nerovnost postavení do vztahů a ty by nemohly být tolik produktivní. Určitě nebyly by přátelské a bez problémů, jak vztahy popsal Masaryk. Na druhou stranu mezi Čechy a jugoslávským výborem byly rovnoprávnější vztahy, protože byli reprezentanty svých idejí a národů v exilu a bez uznané státnosti. I když se v takových vztazích vyskytl jeden problém, tyto problémy byly překonány smírnou cestou.

A by vztahy mezi aktérů vůbec vznikly, v obou případech představitelé museli zakládat vztahy svazové na osobní méně formální úrovni. A v tom se spolehnout na staré známé i na setkání s dalšími lidmi, kteří jsou na tom podobně. Samozřejmě skutečnost byla, že národy, které zastupovali, byly „utlačovány“ vnitřní či zahraniční politikou Rakousko-Uherska. A lze-li říct, že politika Maďarů a Němců byla odlišná ve vztahu k Chorvatům, Slovincům, Čechům a Srbům a Srbsku, představovala pro všechny faktory stejnou represivní politiku.

3. Vztahy v novém evropském řádu

Jestliže v české politice před první světovou válkou převládala doktrína, která vycházela z historie v ústavním smyslu, historickoprávní, celkový pohled na českou otázku na základě předválečného myšlení cesi téměř nikdy neodkazoval na revoluční protirakousko-uherské rozdělení.⁴⁶ Jak už bylo řečeno, Masaryk, byl jedním z obhájců vývoje ústavního a politického uspořádání Uherské monarchie, změnil názor a za války tento změněný pohled upevnil. Poukázáno bylo také na to, že Beneš při jedné příležitosti prohlásil, že jsou Češi připraveni bojovat i proti spojencům, pokud utlačovatelské Rakousko-Uhersko bude nadále existovat.

V posledním roce války Srbové, Chorvaty, Slovinci a Češi a Slováci pokračovali ve spolupráci. Spolupráce probíhala především v Praze, Lublani, Záhřebu, ale i na pobřeží Jaderského moře a na Jadranu.⁴⁷ Na každé z těchto akcí, jako je slavnost národní přísahy⁴⁸, které se zúčastnili Karel

46 Brauner, Wilhelm. *Staatsgründungen 1918*. Frankfurt am Main: P. Lang, 1999, str. 135

47 V knize z Moravy na Moravu varuje před nacionalistickou propagandou, ale i levicovou, komunistickou propagandou při „převyprávění“ některých těchto událostí na Jadranu, jako např. Vzpouza námořníků v Boce Kotorské Ladislav Hladký et al., *Od Moravy K Moravě* Brno: Vydala Matice moravská ve spolupráci s Maticí srbskou, 2005, str. 155-174

48 Václav Žáček *Češi A Jihoslované V Minulosti* str. 660,661

Kramář a Stjepan Radić. nebo akce lednové generální stávky⁴⁹, na kterém se podíleli „obecnější lidé“, stejně jako ti v exilu nebo na bojišti během války, projevovali a dělaly podobno nebo shodné. Šlo o kontinuitu snahy zůstat na stejné straně.

Rozpad rakousko-uherské monarchie, stejně jako rozvoj jugoslávského či československého státu, nebyl až do začátku roku 1918 cílem dohodových zemí. Když černožlutá monarchie jako člen Ústředních mocností prohrála válku (kterou i začala)⁵⁰ ve svém vnitrozemí a v oblasti, kde usilovala o založení své kolonie, tj. střední Evropy, tedy Balkánu – nastal politický prázdný prostor. Po nastavení lepší rovnováhy, zejména ve vztahu k předválečnému vládnutí menšiny v rámci Rakouska Uherska, došlo k odrazu takové rovnováhy na mapě politického potenciálu v této části Evropy.

Populace národů Rakousko-Uherska v novém evropském radu:⁵¹

Cesi	Maďaři	Slovinci
7 milionů	10 milionů	1.4 milionů
Slováci	Rakušani (německy mluv.)	Srbové
2.2 milionů	6.8 milionů	6.2 milionů
		Chorvati
		2.7 milionů
<hr/>		
Spolu:		
9.2 milionů	16.8 milionů	10.3 milionů

Pokud však v předvečer války byla situace mocenských poměrů mezi obyvatelstvem mezi Srbskem na jedné straně a Rakouskem a Maďarskem na straně druhé velmi nevyrovnaná ve

⁴⁹ Tamtéž, str. 664–666

⁵⁰ Např. u: The Origins of the First World War: Controversies and Consensus, The First World War (Y) Hardcover – May 1, 2018

⁵¹ Podle: József Galántai and Ervin Dunay, Trianon And The Protection Of Minorities, str. 2

prospěch Rakouska a Maďarska – po připojení jižních Slovanů k Srbsku byla nepříznivá situace v oblasti silových poměrů, věci se změnily.

V roce 1918 místo toho velkého ⁵² Rakousko-Uherska, vznikly „národní“ státy: Rakousko, Československo, Maďarsko a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Jugoslávský i československý národ měly stejnou mezinárodní historii, která začala tíhou nově konstituovaných vlád ve složité mezinárodní geopolitické pozici na křižovatce klíčových východu-západních cest.

V tomto smyslu, bylo vynaloženo úsilí o navázání oficiálních úzkých spojení, jakmile 28. října 1918 získala ČSR nezávislost a 1. prosince 1918 bylo založeno Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Masaryk ve své zprávě o činnosti zahraničního výboru poznamenal, že se zavázal pracovat na blízkých vztazích s Jugoslávií, že se o tom dohodnul již dříve v Paříži. Princ Aleksandar vyjádřil velké přání udržovat úzké spojení s Československem ve svém poselství blahopřání zemi ke nezávislosti.

Se vznikem československé vlády došlo k rozvoji formálních orgánů zahraniční politiky. Edward Beneš se jako první československý ministr zahraničních věcí, tedy „první diplomat“, stal hlavní postavou utváření československé zahraniční politiky a mezinárodních vztahů.⁵³ Nechyběla podpora pro spolupráci mezi Československem a Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců ze strany Karla Kramáře, který ve svých nepochybně rusofilských a antikomunistických ambicích naznačovali těsné vazby s královstvím. První etapou by podle Kramáře bylo vybudování masivní vojenské aliance, která by zahrnovala jugoslávské a československé síly⁵⁴.

Královský diplomatický sbor Království Srbů, Chorvatů a Slovinců měl, na rozdíl od československých diplomatů a jihoslovanských diplomatů z bývalých rakousko-uherských území, předválečné zkušenosti na zaklade profesionálního působení v rámci dřívějšího Království Srbska a jeho diplomacie. Tvrdí se to i přesto, že řada osob přešla z rakousko-uherského diplomatického sboru do republikánského diplomatického sboru a že tento počet

⁵² Jan Rychlík, *1918 - Rozpad Rakouska-Uherska A Vznik Československa*, 29-41

⁵³ Antonín Klimek and Eduard Kubů, *Československá Zahraniční Politika 1918-1938* Praha: Inst. pro středoevropskou kulturu a politiku, str. 1995.

⁵⁴ Margaret MacMillan and Richard Holbrooke, *Paris 1919* Westminster: Random House Publishing Group, 2007, str. 15

nebyl pro fungování a chod československé diplomacie významný. V podstatě všechny významné pozice na ministerstvu obsadili spojenci Dr. Beneše, ti, kteří za války sloužili v zahraničním výboru.⁵⁵ Nemůžeme tvrdit, že česká diplomacie byla pouze nezkušená, když uvážíme, že diplomatické operace za války byly mnohem větší než v době míru.

Ale pak pokud využijeme toto měřítko, srbská diplomacie ve dvacátém století a v letech před první světovou válkou rozhodně dospěla.

Srbové v důsledku zkušenosti ovládli královskou diplomacii. Většina srbských diplomatů se vzdělávala ve Francii a ovládala francouzštinu díky velkorysému stipendijnímu programu Srbského království pro mladé a studenty ke studiu ve Francii. V důsledku toho bylo navázání spojení s osobami již uznávanými ve Francii a ve zbytku Evropy podstatně snazší.

3.1 Paříž 1919 a Sporná území

V lednu 1919 se sešla Pařížská mírová konference⁵⁶. Bylo to setkání vítězných vlád, kterého se kromě poražených nemohly zúčastnit některé zainteresované neutrální země, zejména ruští (sovětský) delegáti. Potřeba kordonu uprostřed prázdné oblasti mezi Východem (komunismem) a Západem se vyvinula poté, co bolševická revoluce zrušila Ruské impérium v roce 1917.⁵⁷ Mírová konference stanovila jedinečné mírové podmínky pro každý poražený stát, ale mírová smlouva s Německem, podepsaná 28. června 1919 (Versailleská mírová smlouva), sloužila jako precedens pro všechny následující dohody. Následovala dohoda s: 1) Rakouskem – Saintgermainská mírová smlouva uzavřená 10. listopadu 1919. 2) Bulharskem – Neuillyská mírová smlouva uzavřená 27. listopadu 1919 3) Maďarskem – Trianonská mírová smlouva uzavřená 4. června 1920 4) Mírová smlouva mezi Tureckem – Severská mírová smlouva uzavřená 10. srpna 1940 (nahrazena Lausannskou 24. července 1923)

V Paříži spolupráce mezi oběma zeměmi zahrnovala společnou akci pro vzájemnou pomoc v souvislosti s uznáním států a také s podmínkami příměří. Masaryk již dříve uvažoval o koridoru mezi Československem a Jugoslávií, ale nejpozoruhodnější jsou pokusy dr. Beneše odpovědět na otázku Lloyd Geogreho o sanitární bariéře na Pařížské mírové konferenci.⁵⁸

55 Tamtéž str. 235

58 Zdeněk Sládek, *Malá Dohoda 1919-1938* Praha: Karolinum, 2000. str. 10,11

Původním cílem bylo vybudovat koridor mezi Rakouskem a Maďarskem, který by fungoval jako bariéra. Vzhledem k italským názorům však bylo umístění koridoru sporné. Pokud by trasa „Brat-rijeka“ postupovala podle plánu, část Istri, Dalmácii by byla mimo koridor a tuto myšlenku Království Srbu Horvátů a Slovinců odmítlo.⁵⁹ Nový návrh měl vybudovat koridor, který by odděloval Němce a Maďary. Woodrow Wilson měl proti tomuto návrhu námitky. A to kvůli/díky národní koncepci. Francie byla jediným zdrojem pomoci. Lze uvažovat že pokud si Francie uvědomovala, že takové opatření by selhalo, rozhodla se jej v každém případě podpořit. Ne kvůli nějakým reálným politickým úvahám, ale kvůli novému statutu Francie. Tato nová funkce byla založena na přesně identifikované mocenské mezeře u všech slovanských národů. Když ruská revoluce tuto fázi vyčistila, nový hráč Francie zaujal pozici „ochránce“ Slovanů.

Těšínsko bylo jedním z klíčových aspektů československé politiky. Po vyhocení situace v radikálních krocích roku 1918, které později přerostly ve jmenný konflikt a Sedmidenní válku, bylo Československo v nezáviděníhodné pozici. Spojenci považovali konflikty a problematizování tohoto regionu za krajně nadbytečné.⁶⁰

Hodnotíme-li výhodnost geografické polohy přístupem k teplým mořím, mělo Království Srbů, Chorvatů a Slovinců širší geopolitický prostor než Československo. Geopolitické prostředí Československa bylo se svou rozlohou v srdci Evropy menší. Německo, Polsko, Rakousko a Maďarsko sdílely hranice s Československem. To může být výhodné pro jeden stát v době míru, ale za velmi spleťtých a složitých interakcí, ke kterým v této oblasti došlo, to byla téměř nejnáročnější situace v poválečné Evropě. Navzdory tomu, že Československo mělo územní spory o Těšínsko, Spiši a Oravy, větší geopolitický rozsah Království nezabránil tomu, aby se nacházelo v nejhorší myslitelné pozici v Evropě. Tato země měla neustálé potíže se všemi svými sousedy, z nichž nejzávažnější a nejtrvalejší jsou s Itálií, pokud jde o pobřeží Jaderského moře, Dalmácii a Istrii. Z tohoto důvodu nebude tento příspěvek podrobněji rozebírat všechny situace související s poválečnými vztahy se vším sousedními zeměmi Království, které by pro svou extrémní složitost vyžadovaly dlouhý popis situace. Budu zmiňované pouze té, které by mele něco společné s kontextem vztahů mezi dvěma státy v těchto obdobích.

59 Tamtéž, str. 13,14

60 Margaret MacMillan and Richard Holbrooke, *Paris 1919*, str. 234

Zvláštní situace byla už tehdy u Maďarů když, ministerský předseda a prezident Maďarska odstoupil 21. března 1919 poté, co se během mírové konference dozvěděl o plánovaných hranicích podstatně zmenšeného Maďarska. Následně byla vyhlášena Maďarská republika rad, vládní organizace podle komunistického typu a ke komunistickým cílům.

V roce 1919 Československo a Rumunsko neobratně vstoupily na území Maďarska a dostaly za to od velké čtyřky „pokárání“.⁶¹ Tento vpád by se dal charakterizovat jako první akt budoucích spojenců ve kterém se našli spolu. Může se říct, že tento akt způsobil proti ohrožující revizi, ve smyslu hrozbě odmítní hranicích, ale i proti komunismu ve kontextu uchování nové Evropy. Vezmeme-li však v úvahu, že nikdo kromě z aktérů Karla Kramáře (v té době předseda československé vlády) neměl radikálně negativní postoje proti komunismu – Rusové nebyli z rovnice Československo, a to je vztah mezi Těšínem a situací v Polsku. Ten československý postoj k Rusku (Sovětskému svazu), pro který byl dlouho aktuální, se v roce 1922 z iniciativy Československa v Bělehradě mluvilo o uznání Sovětského svazu.

V knize „*Vostočnaja Jevropa posle Versalja*.“ uvádí, že: „*Mezi Polskem a Československem, které považovalo silné demokratické Rusko za protiváhu Polsku, vznikly vážné územní rozpory, především kvůli uhelnému Těšínskému Slezsku. Předseda Prozatímní československé vlády T. G. Masaryk napsal v listopadu 1918, v předvečer svého zvolení prezidentem, ministru zahraničních věcí E. Benešovi: "Rusko musí zůstat celistvé, jak bylo, to by bylo nejlepší." Ale Československo, i přes svůj proruský postoj, usilovalo o dobytí na východě regionu. K doložení českých plánů byla použita Masarykova teorie „bariér“ a „narázníků“ k zachování svobody malých národů. V květnu 1919 r. v Užhorodu inscenovaly k „dobrovolnému“ připojení Podkarpatské Rusi k Československu a v únoru 1920 byla pod názvem Sub-karpatská Rus oficiálně začleněna do Československé republiky (Československa).“⁶²*

Těšínsko bylo jedním z klíčových problémů československé politiky. Po vyhrocení situace v radikálních krocích roku 1918, které později přerostly ve jmenný konflikt a 7denní válku, bylo Československo v nezáviděníhodné pozici. Spojenci považovali konflikty a problematizování tohoto regionu za krajně nadbytečné.⁶³ Pokud jde ale o Sub-karpatské Rusy, tvrzení o „inscenování“ nemůže být v kontextu „záchranu malých národů na východě“ relevantní.

61 Antonín Klimek and Eduard Kubů, *Československá Zahraniční Politika*, str. 26

62 . Kostjuško, Ivan I. *Vostočnaja Evropa Posle Versalja*. Sankt-Peterburg: Aletejja, 2007, str. 100

63 József Galántai and Ervin Dunay, *Trianon And The Protection Of Minorities* Boulder Colo.: Social Sciences Monographs, 1992, str. 73

Konkrétně v rámci pařížské konference byly přijaty i Dohody o menšinách. Podle jedné z těchto dohod, Československo bude přiznat autonomii pro tuto oblast.

3.2 *Problémy menšin a propaganda*

Tento dokončený návrh dohody a podkarpatská autonomie posloužily Itálii k tomu, aby kladla požadavky na albánské obyvatelstvo v jižním Srbsku, Británii k tomu, aby stejné chtěla pro obyvatelstvo v na teritorii Makedonie.⁶⁴ A právě to nám může ukazovat na část složité situace v tomto chaotickém novém prostoru.

Zdá se, když o přípravě této smlouvy József Galántai uvádí, že Pašić měl k situaci na místě téměř propagandistický postoj. Jmenovitě shrnuje Pasicův postoj jako: „*Srbsko-chorvatsko-slovinský stát, složený z jediného národa se třemi jmény, třemi náboženstvími a dva písma*⁶⁵, je ze své podstaty povolán k tomu, aby uplatňoval nejširší toleranci... V důsledku toho je otázka ochrany menšin v tomto státě nemůže mít praktický rozsah“⁶⁶

Galántai dále tvrdí: „...s konkrétním odkazem na makedonskou otázku, Pašićův argument byl, že "makedonská etnická menšina "vůbec neexistovala: Slované, kteří tam žijí, byli vždy považováni za Srby.““ Když Pašić říká, že všichni Slované v této oblasti jsou Srbové, nebere se zde celkový politický kontext, stejně jako to, že oni určují, kdo jsou ti, kdo rozhodují. Taková rétorika byla běžná a o tom se diskutovalo. Něco podobného vyjadřoval Beneš ve vztahu k obyvatelstvu Těšína, Přičemž z dnešní perspektivy lze to také vnímat jako potencionálně velice problematické, ale je to legitimní výklad dějin v kontextu tehdejší tendence k vytváření národních států a všeobecné atmosféry odstupů od předchozího Světového řadu.

Také nereálné žádosti při nastolení míru s Bulharskem, stejně jako požadavky po Neyově smlouvě na její revizi, se vždy týkaly území Srbského království / Království Srbů, Chorvatů, Slovinců, tedy území Makedonie. Bulharsko se k tomu využívalo rádné radikální a konspiračním metody. V důsledku úspěšného závazku Srbska ke kompromisu v dohodě autor vidí, že albánské a makedonské menšiny nemohly uspět při zřizování vlastních škol na úkor státu, což bránilo jejich „*pěstování vlastní národní kultury*“.⁶⁷

64 Tamtéž, str. 74

65 V originale: “two alphabets”

66 Tamtéž, str. 74

Obdobně se problematice opomíjených menšin věnuje Benešova kritika Adama Magdy. Benešovi osobně vyčítá, že vytvořil systém, v němž maďarské menšiny ponižují, ať jsou kdekoli.⁶⁸

Dále zde autor v knize zmiňuje trvání předsedy Královské vlády na oficiálním názvu Království Srbů, Chorvatů a Slovinců v korespondenci s Nejvyšší radou. V korespondenci Nejvyšší rada používala název srbsko-chorvatsko-slovinského státu a odkaz na název Pašice vidí jako něco co slouží propagandě: „...Pašic se pokusil zobrazit mnohonárodnostní jugoslávský stát jako „národní stát““⁶⁹

Ponechme stranou fakt, že myšlenka integrální Jugoslávie byla jednou z oficiálních aspirací tehdejší vlády. Mimo jiné hlavní ideolog myšlenky a mimo jiné Masarykův přítel Svetozar Pribičević byl ministrem vnitra a poté ministrem školství na počátku Království Srbů, Chorvatů a Slovinců.

Ještě jeden autor, který se zabývá tímto obdobím a vidí podobné a zjednodušené problémy v názvech států jako propagandu, tentokrát odkazující na Československo i Jugoslávii. „„V Československu, které rovněž zahrnovalo dvě velké etnické skupiny – tvořící dvě třetiny obyvatelstva – byla ve jménu státu příčinou podobných etnických sporů nedostatek rovnosti, kdy Češi v postavení Srbů a Slováci v té Chorvati. Oba však jednomyslně považovali čtvrtinu obyvatel země, která tvořila německou „menšinu“, spíše za zbytek habsburských vládnoucích elit – a tedy komplice Německa a Rakouska – než za součást národního projektu.⁶⁰ Člověk je nucen brát fixaci etnického bratrství ve státních názvech Československa a Jugoslávie buď jako naivní sen jejich zakladatelů, nebo jako pouhou propagandu pro západní mocnosti, jejichž souhlas s jejich nezávislostí nutně potřebovaly. Upřímněji jim říkat „Srbsko“ a „Česko““ Tento autor nejde tak daleko a uvádí oficiální názvy správně přičemž netrvá na tom, aby i v závěrečné větě změnil název jednoho státu na Srbsko-chorvatsko-slovinské stát.

3.3 Role místní propagandy

Pokud však jde o propagandu, v rámci Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, území v srbské Vojvodině, teritorii připojené po první srbské válce.

⁶⁸ Magda Ádám, *The Versailles System And Central Europe* Aldershot: Ashgate, 2004, str. 365

⁶⁹ József Galántai and Ervin Dunay, *Trianon And The Protection Of Minorities*, Boulder, str. 78

Intenzivně pracovalo na pořádání kulturních akcí,⁷⁰ ve kterých měli Češi zastoupení. V Novém Sadu nebyla v květnu 1920 na takových kulturních akcích nouze o politické projevy. Noviny „Zastava“ (Vlajka) uvádí ve článku „Smetana v Novém Sadu“ toto⁷¹: „*Nový Sad srdečně a nadšeně přivítal své milé hosty z Československa (...)*“ Srdečnost a nadšení jsou běžné popisy tohoto jednostránkového článku. „(...) členové pěveckého spolku "Smetana" Je dojem, že celé město ve Vojvodině přišlo na nádraží pozdravit československý pěvecký spolek.

Pokračování: „*Na nádraží pozdravil pan Bajajet jménem všech našich institucí a všech občanů; za což Češi děkovali, jeden na českém, druhý na srbském.*“ Důraz je zde kladen na blízkost jazyka, takovou, že jde téměř o jeden jazyk, ale také na zachování jazyku a ne použití např. francouzštiny. O blízkosti jazyku se se zde nemůžeme, subjektivně shodnout, ale faktem zůstává, že jako slovanské jazyky jsou si čeština a srbština blízké jazyky.

„*Jménem Čechoslováků, kteří žijí v našem Království, přivítal hosty neobyčejně krásným projevem novosadský právník Ljudevik Mihacek. Řekl, že Čechoslováci u nás žijí jako ve své rodné zemi, že se s nimi ve všem setkáváme (...)* Čím větší Jugoslávie, řekl, tím bezpečnější je Československo, a čím kulturnější a harmoničtější Československo, tím silnější a bezpečnější je Jugoslávie. Tato slova jsou vítána s nejrvelejší podporou.“

Ukazuje se, že Čechoslováci nedávno přijeli do Vojvodiny, takže se doma cítí dobře. Vztah host-hostitel. Není známo, že by se s československou menšinou zacházelo nesprávně. Nebyly nalezeny žádné údaje, které by naznačovaly, že by s československou menšinou zacházel stát. Jistě, tento příklad může naznačovat „špatné zacházení“, alespoň v tomto ohledu.

Druhá část výroku Ljudivka Mihalka poukazuje na stereotypní a téměř propagandistický základ pro rozlišování mezi Československem, které je kulturní, a Jugoslávií, která je silná ve smyslu boje. To ukazuje na samotné přerozdělování pracovních míst a pochopení lidí, kteří by měli v alianci co dělat. Pokud se vezmou v úvahu akce v Těšíně a Maďarsku, bude určen bojový duch

čs.

71 Zastava, "Smetana U Novom Sadu", 1920, str. 2.3

Neméně se akce zúčastnil starosta města Novi Sad a československý velvyslanec⁷² v Bělehradě Antonín Kalina (1919–1923)⁷³ "... pozdravil (primátor) drazi bratři České republiky (...) tento pozdrav pana Kaliny, československého velvyslance v Bělehradě, který v nadšeném projevu zdůraznil, že jsme spolu zrádci pozdní rakousko-uherské monarchie, a prohlásil bezpodmínečné potřeba vzájemných vztahů mezi Československem a Jugoslávií Tato slova jsou naléhavě vítána“

Právě zde můžeme najít základ srbsko-české propagandy vůči vlastním národům, ve výše zmíněné větě o jednotě ve válce a jednotě, kterou je třeba budovat. Takové výroky bylo možné nalézt i v jiných textech, ale tento byl vyčleněn pro svůj proměnlivý obsah a místní charakter.

4. Společné vystoupení na obranu Versailleského systému

Když v roce 1918 Rakousko-Uhersko vojensky kapitulovalo, byla z rakouského a uherského trůnu svržena dynastie Habsburků. Po vojenské kapitulaci státu odešel rakouský císař a uherský král Karel IV Habsburský do exilu. V prvních letech po válce se složité problémy té doby dotýkaly se každého aktérů.

Vezmeme-li např. v Maďarsku po prohrané válce byl dojem národní tragédie a ekonomické katastrofy. O tom bylo napsáno mnoho. Jestli to tak, jak tvrdí Ádámova Magda ze své revizionistické pozice: „(...) Maďaři tvrdili (správně), že jejich země byla nejen rozkouskována, ale že princip sebeurčení (...) ustoupil pomstychtivému mírovému diktátu...“⁷⁴, lze zpochybňovat. Ádám ve svém díle, v zásadě tvrdí a poukazuje na to, že pokud by došlo k federalizaci Rakouska-Uherska, a meziválečná historie regionu a zejména strádání Maďarska by mohly být jiné. Jak jsme již uvedli, existování politického prázdného prostoru na konci 1. světové války, umožnilo Čechoslovákům a Jugoslávům vyhlásit nezávislost. Neposkytly jim to velmoci, které vytlačily Wilsona z rovnice střední Evropy, s jejich „mírovou diktaturou“, jak to tvrdí Ádám, ale to, že se ubránily ve válce, a z války vyšly vítězně. Nic méně, jak v předchozí části tyto práce bylo zmíněno, ministerský předseda a prezident Maďarska odstoupil z funkci

72 V období 1919-1921 byl Ivan Hribar velvyslancem v Praze: "Ambasadori U Ceskoj", mfa.rs, 14 May 2020, <https://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11559-ceska-republika/ambasadori?lang=cyr>.

73 „Ambasadori I Izaslanici Republike Češke U Srbiji", Mzv.Cz, Last modified 2021, https://www.mzv.cz/belgrade/sr/o_ambasadi_ceske_republike/istorija

74 Magda Ádám, *The Versailles System And Central Europe*,, str.XV-XVI

21. března 1919 poté, co se během mírové konference dozvěděl o plánovaných hranicích podstatně zmenšeného Maďarska.

Protože problémů bylo dost, a byly způsobeny především následky války, v této souvislosti evropské státy, zejména ty ve středních a jihovýchodních regionech evropského kontinentu, zřizují nové uradí. Ti, kteří se nedokázali vyrovnat s poválečnou modernizací, opustili politickou arénu, jako tomu bylo v případě konzervativních stran v Rumunsku.⁷⁵

Zdá se, že političtí aktéři v Rakousku a Maďarsku se nedokázali smířit se skutečností, že monarchie zanikla. V období po svržení Bély Kuna k moci dostaly strany s konzervativní a antisemitskou politikou.

Přestože se u Ádám o tendencích v kontextu konzervatismu a pokusů o návrat k nedemokratickým a „starým evropským hodnotám“ téměř nemluví, je jisté, že Evropě a světu ovládl nový řád (nebo se o to usilovalo). Na základě toho lze položit otázku – jak rozdílný by byl efekt, jak moc by "Confédération Danubienne" Ádámové, jako dobrá a realistická alternativa⁷⁶ nevyhovující Malé Dohodě, ideově zapadala do tendencí nového světového řádu, s konzervativní trendy.

Ale v Rakousku byla situace poněkud jiná. Hlavní nevýhodou První rakouské republiky bylo, že podle názory v částech sborníku "Staatsgründungen 1918"⁷⁷, nebyla vyhrána v bitvě. Nový stát nevznikl z naléhání jeho obyvatel, ale spíše jako reflex vymizení národností z Rakousko-Uherska. Rovněž, po založení států v roce 1918 nebylo revoluce v plném významu. Starý politický systém nekladl žádný odpor svému zbavení moci, poslední císařský premiér, likvidátor Rakouska-Uherska, Dr. Heinrich Lammasch přinesl samotnému státnímu kancléři Rennerovi prohlášení císaře Karla o jeho zřeknutí se „jakéhokoli podílu na státních záležitostech“ a o odvolání jeho vlády v parlamentu. Dále se tvrdí, že tento nový stát nebyl od počátku chápán jako definitivní, ale jako provizorní opatření ke konečnému přistoupení k Německu. *Anschluss* byl pro Austrálii reálnou možností⁷⁸, jak říká Adam, ale na konci našel se způsob, jak obvinít spojence pro existování takové možnosti spojení.

75 Ioan Scurtu, *Political Structures In Central And South-Eastern Europe Bucharest: The Romanian Cultural Foundation Publishing House*, 2003, str. 50.

76 Magda Ádám, *The Versailles System And Central Europe*, str.116

77 Brauner, Wilhelm. *Staatsgründungen 1918*, str.9-27

78 Tamtéž, 57

Je jisté, že politické kruhy v obou zemích se s prohrou války nesmířily. A jak jsme zmínili, podobná situace byla i v případě Bulharska. Požadavky na revizi byly zcela nerealistické a nevytvářely nic jiného než radikalismus konzervatismu.

Přesto monarchistické kruhy v obou zemích, stejně jako sám Karel IV., získaly podporu francouzských politických kruhů, aby mohly v Uhrách uskutečnit usnesení monarchie. Vzhledem k tomu, že Maďarsko bylo z hlediska hospodářské pomoci zcela orientováno na Francii⁷⁹, lze předpokládat, že francouzská diplomacie Maďarska poskytovala pomoc monarchistům v obavě, že Británie ztratí veškeré své ekonomické pozice na Balkáně a ve střední Evropě.

V roce 1920, začátkem jara plán Dunajské konference opírající se o Maďarsko, vypracoval generální tajemník francouzského ministerstva zahraničních věcí Maurice Paléologue za vlády Alexandre Milleranda.⁸⁰

Nicméně, když byl Millerand v září 1920 zvolen prezidentem republiky, Philippe Berthelot nahradil Paléologue jako generálního tajemníka *Au quai d'Orsay*. Berthelot nechtěl pokračovat ve takové francouzské politice, ale narazil na odpor nového premiéra. Briand viděl bývalou habsburskou dynastii jako jediné atraktivní centrum, „*keré bylo schopno „koordinovat“ tyto ztracené národy a silnou hráz proti německé expanzi.*“⁸¹

4.1 Pokus o intronizaci Karla IV

Z emigrace odešel koncem března 1921 Karel IV. Dá se předpokládat, že byl povzbuzen především francouzskou politikou k restaurátorským otázkám. Tentýž měsíc přišel do Maďarska.⁸² Dobrodružství panovníka bez trůnu Karla IV. znepokojilo část Evropy. Takzvaná Malá dohoda⁸³ v této době ještě nebyla plně vytvořena jako politická aliance, která by se mohla efektivně postavit proti pokusům o obnovení monarchie. Jednání o spojení vedli staří a

79 Tamtéž, str. 56,57

80 Milan Vanku, *Mala Antanta*, Užice: Izdavacko preduzece "Dimitrije Tucovic", 1971. str.14

81 Pierre Renouvin, *Histoire Des Relations Internationales 1914 - 1929*, 2nd ed. Paris: Hachette, 1964, str. 293

82 Milan Vanku, *Mala Antanta*, str. 155

83 Název aliance mezi Československem, Rumunskem a Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců vymyslel maďarský tisk v posměšném kontextu.

dobří známí Pašić a Trumbić s dr. Benešem. Ale v té době existovalo pouze obranné spojení mezi Československem a Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců.

V Bělehradě byla 14. srpna 1920 podepsána dohoda (konvence) a samotná dohoda uvádí, že aktéři jsou pevně odhodláni zachovat mír „*získaný tolika obětmi*“.⁸⁴ Strany smlouvy tak činí s odvoláním na Trianonskou mírovou dohodu, kterou používají jako základ pro mezinárodní právo, aby zachovaly Versailleský systém. Strany smlouvy tak činí s odvoláním na Trianonskou mírovou dohodu, kterou používají pro mezinárodněprávní základ, aby „*zachovaly Versailleský systém*“⁸⁵ Ministři zahraničí Momčilo Ninčić a dr. Edward Beneš podepsali šestičlennou dohodu.

V prvním článku se tedy uvádí, že: "*V případě nevyprovokovaného útoku Maďarska proti jedné z Vysokých smluvních stran, druhá strana přijde napadené straně na pomoc.*" Pak; "*Příslušné technické úřady se dohodnou na opatřeních nezbytných pro provádění této dohody*" a že "*Žádná smluvní strana neuzavře spojení se třetím státem předtím, než to oznámí druhé straně*". Z článků je třeba dále zdůraznit čtvrtý článek, podle kterého tato smlouva platí dva roky ode dne ratifikace a po uplynutí lhůty ji každá strana může odvolat. Smlouva bude trvat šest měsíců ode dne odhlášení.

Adam Magda tento čin považuje za vyvolání nepřátelství. Obranná aliance Malé dohody, vytvořená Československem a Jugoslávií, je obecně považována za nástroj „*obklíčení*“ Maďarska a vyvolání nových nepřátelství.⁸⁵

Nicméně, dá se však říct, že je tato dohoda je důsledkem revanšistické politiky maďarské vlády, která se začala projevovat před podpisem Trianonské mírové smlouvy v roce 1920 projevem nesnášenlivosti vůči novým sousedním státům Československu, Rumunsku a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Konflikty o Baranju a maďarská podpora Franckové emigrace (Chorvatský emigrantský výbor) tzv. Chorvatska s Královstvím⁸⁶. Dále u příležitosti otevřené agitace a požadavků na návrat celého Slovenska, nespokojenosti se ztrátou Erdély (Rumunské Transylvánie) a udržováním velké armády ve zbrani se tři sousední země spojily z obavy před maďarským revisionismem.

Karel IV. požádal uherskou vládu a regenta Horthyho, aby mu předali moc. Jak vysvětlil Horthymu, Karel přijel do Maďarska, protože byl informován, že francouzský premiér nebyl

84 Momir M Stojković, *Balkanski Ugovorni Odnosi, 1876-1996* Beograd: JP Službeni list SRJ, 1998, str. 269

85 Magda Ádám, *The Versailles System And Central Europe*. str.208

86 Milan Vanku, *Mala Antanta*, str 14

proti.⁸⁷ Uherská vláda a regent Horty odmítli předat moc Karlu IV. Jugoslávský velvyslanec v Budapešti navštívil Horthyho 29. března 1921 a upozornil ho na skutečnost, že Jugoslávie použije ty nejenergičtější prostředky, aby zabránila Karlu IV. dostat se k moci, zahrnující i zbraně. Velvyslanec království s představitelem Československé republiky, o opatřeních před maďarskou vládou, jak by zabránila Karlovi návrat na uherský trůn. Francouzští a britští poslanci na rozdíl od československých a jihoslovenských byli pro uklidnění situace.

Československý ministr zahraničních věcí dr. Beneš 3. dubna instruoval československého velvyslance v Budapešti, že v případě odmítnutí maďarského at instaluje Habsburky, intervenuje u velvyslance Království Srbských Chorvatů a Slovinců, aby spolu zasahovali: *„Žádám vás, abyste spolu se zástupcem Království Srbů, Chorvatů a Slovinců – případně s rumunskými a italskými zástupci, pokud dostanou příslušné pokyny od svých vlád – předali maďarské vládě následující sdělení: 1. ex- Císař Karel měl být okamžitě odstraněn z Uher. 2. Rozhodli jsme se, že opatření, na kterých jsme se dohodli, okamžitě uvedeme v exekuci, bude-li Karel Habsburský ještě ve čtvrtek 7. dubna v 6 hodin večer na maďarském území. Předajte nótu maďarské vládě, jakmile zplnomocněný ministr (le ministre plenipotentiaire) Království Srbů, Chorvatů a Slovinců obdrží příkaz od své vlády“*⁸⁸

Přes toto zdání „zájmových zemí“ podnikla maďarská vláda se spojenci kroky k případnému zadržení Karla IV. v zemi, kde byla plánována jeho internace. Jugoslávský vyslanec na tento pokus maďarské vlády upozornil představitele Anglie a Francie a upozornil, že Karlův návrat na trůn by znamenal začátek obnovy Rakousko-Uherska a že by to byla předehra k návratu Hohenzollerna. do Německa. Jugoslávská vláda podnikla v této otázce kroky v Římě, Londýně a Paříži a rozšířila informace o donucovacích a účinných opatřeních těchto vlád, aby splnily rozhodnutí spojenců proti obnově Habsburků. Navzdory tomuto vzhledu „zájmových zemí“ podnikla maďarská vláda se spojenci kroky k případnému udržení Karla IV. V tomto smyslu byla plánována jeho „internace“.⁸⁹

Jugoslávský vyslanec poukázal anglickými a francouzskými zástupci na pokus maďarské vlády a upozornil, že Karlův návrat na trůn by znamenal začátek obnovy Rakouska-Uherska a že by to byla předehra Hohenzollernova návratu do Německa. V zájmu respektování rozhodnutí

87 Tamtéž, str 14

88 *Documents Diplomatiques Concernant Les Tentatives De Restauration Des Habsbourg Sur Le Trône De Hongrie* Prague: Politika, 1922, str 45

89 Magda Ádám, *The Versailles System And Central Europe*. 132-135

svých spojenců proti habsburské obnově, podnikla jugoslávská vláda v Římě, Londýně a Paříži určité kroky a požadovala informace o účinných a donucovacích opatřeních, která tyto vlády přijmou.

Dne 19. dubna jako výkonný orgán mírové konference, přijala Konference velvyslanců na žádost vlád Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, Rumunska a ČSR rozhodnutí vyhostit Karla z Maďarska. Uposlechnout rozhodnutí Konference velvyslanců a vykázat Karla ze země bylo jediné řešení, které maďarská vláda měla. Existovala možnost, že Maďarsko rozhodnutí konference neprovede nebo zdrží.

Aby maďarskou vládu přesvědčili o odhodlání Malé dohody a měli jistotu, že jejich rozhodnutí bude respektováno, posílá československá vláda maďarské vládě ultimátum, že pokud Karel IV. neopustí maďarské území do 7. dubna v 18 hodin, mohou očekávat zásah Malé dohody. Karel opustil území Maďarska 5. dubna na cestě do Švýcarska. Členské země Malé dohody předstoupily před maďarskou vládu s žádostí o přijetí opatření, aby se podobná událost již neopakovala. Mohlo by se říct, že tato událost urychlila konečný vznik Malé dohody urychlením pokusu o obnovu habsburské monarchie. Začalo se intenzivně postupovat společně s rumunským.⁹⁰

4.2 Začátky Malé dohody

V roce 1921, 23. dubna, byla podepsána česko-rumunská dohoda a 7. června rumunsko-jugoslávská.⁹¹ Politická aliance byla vázána bilaterálními dohodami mezi třemi zeměmi a taková aliance byla ochranou před pokusy o obnovu bývalé rakousko-uherské monarchie a pokusy o revizi mírových dohod ze strany nejdřív Maďarska. Takové spojení jim poskytlo ochranu před případnými útoky zmíněných států na jejich integritu a suverenitu.

Kvůli Karlovým dobrodružstvím byly členské země aliance nuceny uvažovat o povinných konzultacích s Bulharskem a Maďarskem. Po Karlově dubnovém vyhoštění z území Maďarska, revanšistické síly v Maďarsku a Rakousku nebyly nečinné.

Propaganda za Karlův návrat do těchto zemí naopak nabírala na obrátkách. Za tímto účelem se tyto kruhy připravovaly zaplavit sousední země letáky vyzývajícími obyvatelstvo ke svržení vlád, v Jugoslávii zejména Chorvatsko a Vojvodinu. Letáky různé propagovali různé možnosti

⁹⁰ *Documents Diplomatiques Concernant Les Tentatives De Restauration Des Habsbourg Sur Le Trône De Hongrie*, str. 41-63

⁹¹ Milan Vanku, *Mala Antanta*, str. 29

mezi Rakouskem, Německem a Maďarskem ohledně budoucího státního zřízení. Bylo zmíněno, že Karlův návrat do Maďarska bude využit ke sjednocení Rakouska a Německa. všechny přípravy maďarských a rakouských iredentistických organizací měly být uskutečněny v srpnu.⁹² Pravděpodobně s představou, že vzhledem k velkému počtu lidí, kteří byli v tu dobu na dovolené, bude pro Karla jednodušší zůstat v Maďarsku. Zpráva, že Karel byl intronizován, by pravděpodobně byla méně nápadná.

*“Z různých stran šířené informace, podle kterých by se Československo chtělo vměšovat do vnitřních záležitostí Maďarska, se zavazuje vůči maďarským emigrantům a usiluje no, nemají žádný základ. Informujte britské Ministerstvo zahraničí tím nejrozhodnějším způsobem, že tyto zprávy prohlašují za lživé a protestují proti jakékoli propagandě.”*⁹³ Zde vidíme, že „první diplomata“ Beneš má také obavy z propagandy. Otázkou však zůstává, proč se ohledně těchto okolností obrací pouze na britského velvyslance.

Tyto reakční síly doufaly v úspěch a věřily, že jejich plány uspějí, vzhledem k tomu, že je též podporovala jedna velmoc – Francie. Dovedně vedená propaganda a aktivní podpora francouzské vlády ovlivnily Karlovu ješitnost.⁹⁴ Doufal, že po svém novém návratu do Maďarska mu bude lépe. 21. října 1921 se vrátil do Maďarska, aby převzal moc. Dřívější nepokoje států Malé dohody se ukázaly jako zcela oprávněné.

Členové Malé dohody byli při této příležitosti nuceni jednat ještě razantněji než na jaře při jeho prvním návratu. Provedli částečnou mobilizaci armády. Zahájili aktivní diplomatickou akci s velmocemi, Itálií, Francií a Velkou Británií, a požadovali, aby byla s maďarskou vládou okamžitě přijata opatření k vyhoštění Karla. Vlády velmocí také zdůrazňovaly, že státy Malé dohody zasáhnou zbraněmi, pokud ho maďarská vláda odmítne vyhnat. Vlády Malé dohody informovaly velmoci, že jejich jednotky zahájí operace proti Maďarsku do 48 hodin, pokud Karel se svými příznivci zvítězí. Od spojenců požadovali úplnou likvidaci habsburské otázky, splnění ustanovení mírové smlouvy, zaplacení mobilizačních nákladů, zákaz práce nepřátelských organizací v Maďarsku a účast na odzbrojení Maďarska.

92 Milan Vanku, *Mala Antanta*, str. 18

93 Documents Diplomatiques Concernant Les Tentatives De Restauration Des Habsbourg Sur Le Trône De Hongrie, str. 121

94 Milan Vanku, *Mala Antanta*, str. 21

Konference velvyslanců vyzvala 29. října maďarskou vládu, aby v souladu se svými rozhodnutími ze 4. února 1920 a 1. dubna 1921 neprodleně formulovala sesazení bývalého krále Karla IV. Habsburského a celé habsburské dynastie z uherského trůnu. Dne 30. října byly vlády států Malé dohody informovány velmocemi o rozhodnutí Konference velvyslanců. Následovalo to: „*V reakci na toto sdělení mám tu čest vás požádat, abyste Konferenci velvyslanců upozornili na následující. Maďarská vláda přijímá bez jakéhokoli omezení rozhodnutí Konference velvyslanců a přijímá formální závazek provést jeho provedení bez prodlení*“⁹⁵ Maďarská vláda informovala 31. října vlády malodohodových států, že přijaly žádost Konference velvyslanců o legální svržení habsburské dynastie a že se zavazuje svolat parlament do 8 dnů od předání Karla IV. anglickým vojenským orgánům, které ho budou integrovat.

1. listopadu byl Karel IV. předán maďarskou vládou britským vojenským úřadům, které ho deportovaly na ostrov Madeira, kde v následujícím roce zemřel.⁹⁶ Maďarský parlament přijal zákon, podle kterého je habsburská dynastie svržena z maďarského trůnu, ale státní forma království je zachována s právem volby nového panovníka. Maďarská vláda se zavázala k žádosti Konference velvyslanců zvolit nového vládce se souhlasem velmocí.⁹⁷

Vytrvalý boj a jednota členských států Malé dohody byly plodné. Toto řešení habsburské otázky pro ně bylo uspokojivé. Vzhledem k tomu, že se jednalo o první akci společného vystoupení zemí aliance Malé dohody před třetími zeměmi, naznačilo, že tato aliance ve střední Evropě stojí na pevných základech a je třeba s tím do budoucna počítat.

První vystoupení aliance států Malé dohody v mezinárodní diplomacii bylo ve znamení úspěchu.

Státům, které byly nepřátelské vůči zemím této aliance, i alianci samotné, bylo jasné, že je tímto přístupem ke třetím zemím a projevenou jednotou a shodou v boji za cíl, tato aliance politickým faktorem ve střední Evropě a že každá zem má brát v potaz tuto skutečnost, pokud bude zpochybňovat integritu a suverenitu některého z členů této aliance.

Republikánské síly v Rakousku se pokusily zakázat členům habsburské dynastie legální návrat do Rakouska. Ústavní komise rakouského parlamentu přijala 15. dubna 1921 zákonný návrh

⁹⁵ *Documents Diplomatiques Concernant Les Tentatives De Restauration Des Habsbourg Sur Le Trône De Hongrie*, str. 139,140

⁹⁶ Magda Ádám, *The Versailles System And Central Europe*. str. 131

zakazující pobyt habsburské dynastie na rakouském území a předložila jej parlamentu ke schválení. Tento návrh zákona byl však zamítnut pouze o jedním hlasem většiny.

Jednou z velmocí, která nepěstovaly sympatie k alianci Malé dohody v době jejího založení, byla Francie. Její politika vůči Maďarsku a pokusy o obnovu habsburské monarchie se nebyly v tradičním přátelském duchu vůči členským státům Malé dohody. Po internaci Karla IV., v listopadu 1921, však svou zahraniční politiku vůči zemím aliance Malé dohody korigovala a vrátila se k tradiční politice přátelství vůči těmto zemím.

5. Závěr

Ze všeho uvedeného lze usuzovat, že vztahy mezi Československem a Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců v období od jejich vzniku až po velmi úspěšnou oficiální spolupráci jsou ojedinělým příkladem v historii mezinárodních vztahů.

Rovněž ke vzniku dobrých úředních vztahů a jejich prohlubování přispěly vztahy předválečné a válečné, tzn. vztahy neoficiální. Podle všeho, co vyplývá z první části této práce, byly tyto neformální vztahy „přátelskými“ základnami mezi aktéry, které lze charakterizovat jako „kamarádství“ lidí podobných nebo stejných názorů, kteří se nacházejí v podobné nebo stejné situaci.

Klíčovým aktérem v předválečném období a navázání těchto vztahů byl TGM se svými kroky ve vztahu k ochraně Srbů v záhřebském vlastizrádném procesu. Osobně vyjádřil solidaritu s jihoslovanskými národy tím, že se vyslovil proti anexi Bosny. Podporoval Jugoslávii, dokonce se snažil pomoci jihoslovanským studentským organizacím v Praze překonat jejich vzájemné konflikty. Masaryk i během války měl roli mediátora, když jde o konflikty mezi jugoslávskými výbory a představitelů Srbského království.

Masaryk neměl během války žádné spory s úředníky a diplomaty Srbského království. Právě to vedlo k obvinění Masaryka ze srbofilství, Masaryk měl k Srbsku vztah jako k mezinárodně uznávané zemi, která mohla Čechoslovákům pomoci při prezentaci před spojenci, ale také poskytnout pomoc i operativně.

Neochvějnost aspirací těchto dvou států také umožnila politický „systém sloučených soudů“, pokud šlo o zahraničněpolitické dopady jejich vládců a odpůrců. To, co se týkalo československého lidu, týkalo se často jugoslávského lidu, též to, co odkazovalo na Československo, často odkazovalo i na Království Srbů, Chorvatů a Slovinců.

Proces spojenectví probíhal evolučně od vzniku k rozvoji neformálních vztahů, a nakonec k institucionalizaci vztahů. Utváření úzkých oficiálních vztahů mezi první republikou a prvním královstvím nebylo vnucené a v tomto smyslu revoluční.

Také logika Versailleského systému, mezinárodní vztahy a geopolitika mnohokrát postavily Království Srbů, Chorvatů a Slovinců na stejnou stranu, protože jejich politické zájmy byly evidentně stejné. Jejich politické zájmy byly zájmy lidu, formulované v procesech před válkou a během ní.

Podle logiky každá nová země vzniklá v důsledku oddělení od jiného státu nebo v důsledku jeho rozpadu se musí od té předchozí nějakým způsobem odlišovat. Diverzita byla založena na názorech a úvahách v reakci na imperiální uvědomění a represivní politiku rakousko-uherské monarchie a na zvažování alternativ. Jelikož tomu tak je V tomto smyslu je tento vztah založen na přátelské spolupráci lidí a přátelství jejich myšlenek.

Dalo by se také konstatovat, že spojení mezi Československem a Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců bylo velmi důležitým spojenectvím v mezinárodním systému. Bylo základem pro založení Malé dohody. Malé dohody se podařilo prosadit svou vůlí po návratu Habsburků, čímž se ukázala jako mocná aliance. Ale ne dostatečně výkonná.

Samotné zakládání oficiálních institucí nebo navazování nových aliancí, jako je Malá dohoda, rozbilo v chaotickém období iluzi o konečném vítězství. Oba státy se snaží dosáhnout svého snu až do konce. Na příkladu neúspěšné intronizace posledního Habsburka tomuto snu zabránili spojenci, na prvním místě Francie.

Některá díla uvedená v této práci jsou rovněž sporná, a to především kvůli nevhodnosti si situace v kontextu obecné složitosti.

V této práci tohoto se v různých pramenech můžeme setkat s tím, že toto spojení mezi Československem a Královstvím bylo považováno za spojení pod patronací velmocí, produkt Versailles nebo mírovou diktaturu a za účelem zničení někoho, cílem během první světové války bylo dosažení nezávislosti a po válce bylo cílem ji zachovat.

V těchto státech probíhala propaganda, jak jsme se snažili ukázat na případu Jeremiáše Nedičky a deníku „Zastava“. Nedošlo k žádné propagandě mezinárodních vystoupení, jak tvrdí jednotliví autoři, alespoň ne v uvedených příkladech.

6. Reference

- Ádám, Magda. *The Versailles System And Central Europe*. Aldershot: Ashgate, 2004.
- Brauneder, Wilhelm. *Staatsgründungen 1918*. Frankfurt am Main: P. Lang, 1999.
- Clark, Christopher M. *The Sleepwalkers*. London: Penguin, 2014.
- Dedijer, Vladimir. *Sarajevo 1914*. Beograd: "Prosveta", 1966.
- Documents Diplomatiques Concernant Les Tentatives De Restauration Des Habsbourg Sur Le Trône De Hongrie*. Prague: Politika, 1922.
- Documents diplomatiques relatifs aux conventions d'alliance conclues par la République Tchécoslovaque avec le royaume des Serbes, Croates et Slovènes et le royaume de Roumanie. Décembre 1919-août 1921
- Feldman, Lily Gardner. *Germany's Foreign Policy Of Reconciliation*. Lanham, md: Rowman & littlefield Publishers, 2014.
- Galántai, József, and Ervin Dunay. *Trianon And The Protection Of Minorities*. Boulder Colo.: Social Sciences Monographs, 1992.
- Hart, Peter. *The Great War: A Combat History Of The First World War*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
- Hladký, Ladislav, Václav Štěpánek, Bronislav Chocholáč, and Libor Jan. *Od Moravy K Moravě*. Brno: Vydala Matice moravská ve spolupráci s Maticí srbskou, 2005.
- Jakovljević, Biljana. "SPOLJNA POLITIKA – PRVE JUGOSLAVIJE (1918-1941) I DRUGE JUGOSLAVIJE (1945-1992)". *Politička Revija* 33, no. 3 (2012): 399-402. doi:10.22182/pr.3332012.20.
- Kissinger, Henry. *Diplomacy*. New York u.a.: Simon & Schuster, 1994.
- Klimek, Antonín, and Eduard Kubů. *Československá Zahraniční Politika 1918-1938*. Praha: Inst. pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995.
- Kostjuško, Ivan I. *Vostočnaja Evropa Posle Versalja*. Sankt-Peterburg: Aletejja, 2007.
- MacMillan, Margaret, and Richard Holbrooke. *Paris 1919*. Westminster: Random House Publishing Group, 2007.
- Mombauer, Annika. *The Origins Of The First World War*. London: Routledge, 2013.

- Masaryk, Tomáš Garrigue. *Světová Revoluce Za Války A Ve Válce 1914-1918*. Praha: Čin, 1936.
- Renouvin, Pierre. *Histoire Des Relations Internationales 1914 - 1929*. 2nd ed. Paris: Hachette, 1964.
- Rychlík, Jan. *1918 - Rozpad Rakouska-Uherska A Vznik Československa*. 1st ed. Praha: VYŠEHRAD, 2018.
- Scurtu, Ioan. *Political Structures In Central And South-Eastern Europe*. Bucharest: The Romanian Cultural Foundation Publishing House, 2003.
- Šišić, Fredo. *Dokumenti O Postanku Kraljevine Srba, Hrvata I Slovenaca*. Zagreb: Naklada "Matice Hrvatske", 1920.
- Sládek, Zdeněk. *Malá Dohoda 1919-1938*. Praha: Karolinum, 2000.
- Štěpánek, Václav. "Pobratim Nebo Šibal? O Jednom Záhadném Balkánském Přátelství T. G. M. ." In *Etnické Komunity - Hrdinové, Šibalové A Antagonisté Balkánu*. Praha: FHS UK, 2017.
- Stojković, Momir M. *Balkanski Ugovorni Odnosi, 1876-1996*. Beograd: JP Službeni list SRJ, 1998.
- Vanku, Milan. *Mala Antanta*. 1st ed. Užice: Izdavacko preduzece "Dimitrije Tucovic", 1971.
- Wendt, Alexander. *Social Theory Of International Politics*. New York: Cambridge University Press, 2014.
- Žáček, Václav. *Češi A Jihoslované V Minulosti*. Praha: Academia, 1975.
- Živulović, Žika. *Nenapisani Memoari Milorada Pavlovića Krpe*. Beograd: Megatrend Univerzitet, 2004.
- van Hoef, Yuri. "Leadership Through Friendship: The Dangers And Advantages Of State Leaders Establishing Close Personal Relations". *Journal Of Leadership Studies* 13, no. 1 (2019): 70-72. doi:10.1002/jls.21631
- Čas. "Protest Jihoslovanské Omladiny V Praze Proti Záhřebskému Procesu", 2021.
- Zastava. "Smetana U Novom Sadu", 1920.

"Ambasadori I Izaslanici Republike Češke U Srbiji". Mzv.Cz, Last modified 2021.
https://www.mzv.cz/belgrade/sr/o_ambasadi_ceske_republike/istorija/velvyslanci_a_vyslanci_ceskoslovenska_a_1.html.

"Ambasadori U Ceskoj". Ministarstvo Spoljnih Poslova. Accessed 14 December 2020.
<https://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11559-ceska-republika/ambasadori?lang=cyr>.

"Kako I Zašto Se Predsednik Čehoslovačke, Posle Samo Jednog Razgovora Pobratimio Sa Šumadijskim Seljakom Jeremijom 1910? (FOTO)". Telegraf.Rs, Last modified 2018.
<https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/3014614-kako-i-zasto-se-predsednik-cehoslovacke-posle-samo-jednog-razgovora-pobratimio-sa-sumadijskim-seljakom-jeremijom-1910-foto>.

"Tomaš Masarik, Čovek Koji Je Prerastao U Legendu: Kako Se Prvi Predsednik Čehoslovačke Pobratimio Sa Seljakom Iz Srbije?". 24Sedam, Last modified 2021.
<https://24sedam.rs/svet/vesti/59335/tomas-masarik-covek-koji-je-prerastao-u-legendu-kako-se-prvi-predsednik-cehoslovacke-pobratimio-sa-seljakom-iz-srbije/vest>.